

GLASILO JEVREJSKE ZAJEDNICE BOSNE I HERCEGOVINE

Jevrejski glas

broj 68.

Sarajevo, decembar 2015. Tevet-Shevat 5776.

HANIKA
5776.

Izlazi četiri puta godišnje
Published four times a year

Broj 68.
decembar, 2015.

Jevrejski glas
(Izdavač: Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine)

Jewish voice
(Publisher: Jewish Community of Bosnia and Herzegovina)

Izdavač/Publisher
Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine

Glavni urednik
Editor-in Chief:
Jakob Finci

Odgovorni urednik:
Pavle Kaunitz

Redakcijski kolegij:
Boris Kožemjakin, Pavle Kaunitz, Klara Pelja

Dopisnici iz inostranstva:
Aron Albahari – Srbija, Jelica Rašeta Aiello – Italija

Fotografije:
Nadža Finci, Tomo Radovanović, Jakica Levi

Lektor:
Elma Softić-Kaunitz

Štanparija:
BLICDRUK, Sarajevo

DTP:
Srđan Ninković

Adresa uredništva
Editorial Staff Address:
Jevrejska opština Sarajevo za "Jevrejski glas"
Hamdije Kreševljakovića 59
71000 Sarajevo
tel. 229-666
229-667

Rješenjem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Vlade Federacije Bosne i Hercegovine "Jevrejski glas" je upisan u evidenciju javnih glasila pod rednim brojem 279, dana 22.4.1993. godine

E-mail:

jevrejskiglas@gmail.com

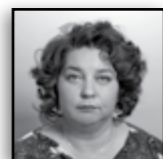
KAKO BITI ČOVJEK, VJERNIK I POLITIČAR U ISTO VRIJEME 3.str
Boris Kožemjakin

ADL DODIJELIO PRIZNANJE JAKOBU FINCIJU I „LA BENEVOLENCIJI“ 4.str
Pavle Kaunitz

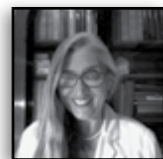
PROSLAVA HANUKE I BAT MICVE 6.str
Dario Atijas

MUZIKA I SLIKA, SLIKA I MUZIKA 14.str
Elma Softić-Kaunitz

PRVA KNJIGA U PRAVO VRIJEME 16.str
David Kamhi

PRIČA O VENECIJANSKOM GETU 18.str
Jelica Rašeta-Aiello

25. JANUAR
15. ŠEVAT
TUBIŠVAT

23. MART
13. ADAR II
ESTERIN POST

22. – 24. FEBRUAR
13. – 15. ADAR I
PURIM – ŠUŠAN PURIM

24. – 25. MART
14. – 15. ADAR II
PURIM – ŠUŠAN PURIM

KAKO BITI ČOVJEK, VJERNIK I POLITIČAR U ISTO VRIJEME

slijede politiku stranke, ali i naroda iz kojeg dolaze. Najčešće zanemaruju učenje vlastitog vjerezakona, koji slijede i praktikuju jedino u bogomolji, petkom, subotom ili nedjeljom, zavisno kada je najvažniji molitveni događaj u njihovoj bogomolji. Nažalost, možemo ih vidjeti u prvim redovima u bogomolji najčešće samo onda kada su, uz praznike, u bogomolji prisutne i kamere.

Svjedoci smo činjenice da je određeni broj političara koji su imali hrabrosti da "iskorače" van ovog miljea i pravila ponašanja "dobrog" člana stranke ili

dobrog predstavnika, ali i kako to vole reći "zaštitnika interesa" vlastitog naroda, kada bezrezervnoj poslušnosti suprotstave stav i učenje vjerezakona kojem pripadaju ili lični stav, dožive sudbinu "izdajnika" interesa vlastitog naroda i stranačkog disidenta, kojem nakon toga nema mjesta u dotičnoj političkoj stranci.

Veoma često u današnje vrijeme rijetkih sadržajnih sjednica skupština različitih nivoa vlasti, a prethodnih dvadesetak godina stalno, kada političari u svojim javnim istupima, parlamentarnoj diskusiji i glasaju ili ne glasaju za određena rješenja, izražavaju stavove svoje političke ili nacionalne opcije, postavljam sebi odgovarajuće pitanje, rekao bih dilemu, za koje usprkos pokušaju da razumijem, nisam našao zadovoljavajući odgovor.

Naime, da pojednostavim, gledajući nastup velike većine političara, prvo što mogu zapaziti iz izlaganja, nezavisno od teme o kojoj je riječ, da nakon nekoliko rečenica sa velikom izvjesnošću mogu i znam prepoznati iz kojeg nacionalnog "tima" političar dolazi, vrlo izvjesno i iz koje političke opcije tog naroda. Prijedlozi koje izlaže, gotovo uvijek nailaze na odbijanje kolega iz drugog ili drugih nacionalnih stranaka od one kojoj predlaže pripada.

Međutim to je samo uzgredna konstatacija na kojoj ne gradim moju dilemu, dilemu o tome kako političar može biti u isto vrijeme "vojnici" svoga naroda, zatim "vojnici" svoje političke stranke, zalagati se za istinu i vjerezakon, odnosno učenje svoje crkve ili vjerske zajednice kojoj kaže da pripada, a da ne govorim, i o tome kako pri tome izgraditi i dosljedno zastupati vlastiti stav prema određenom problemu.

Vlastiti stav, što bi trebao biti najvažniji odnos čovjeka prema bilo kojoj pojavi, slučaju, prijedlogu odgovarajućeg rješenja, a koji može, što nije rijedak slučaj, da se razlikuje od "političkog diktata i obaveze" prethodno iznesenih subjekata, naroda, stranke, religijske pripadnosti, za mene je najvažnija dilema savremenog političara. Nažalost, mislim da političari iz naše zemlje, bar velika većina njih, nema izgrađen vlastiti stav, već da su poslušnici i slijepo

Ostaje dilema, a mogao bih reći i moja konstatacija, da su ove suprotnosti u današnjim političkim odnosima u našoj državi toliko nespojive i nepomirljive da čovjek, ako želi biti "homo sapiens" u punom smislu te riječi, treba da se "okane" politike. Želio bih da se varam, da nisam u pravu. Potvrdu mojoj želji da se ipak varam daju časni pojedinci, političari, ali nažalost disidenti, kojima se na njihovom hrabrom, ličnom, ljudskom činu i stavu koji ih je "koštao" izopćenja ili trenutnog medijskog "stuba srama", iskreno zahvaljujem. Njihova ljudskost, njihova odlučnost i lični poštenu stav, garancija su da se može doći do vjerovanja da "homo sapiens" postoji, da čovjek može i mora misliti svojom glavom, a ne diktatom odgovarajuće političke ili nacionalne, a što ne reći, često i nacionalističke opcije. Možda je rješenje u sazrijevanju pojma, ali i aktivnom praktikovanju stvarne demokratije u glavama naših ljudi, političara posebno, a to je nažalost proces koji traje decenijama, nekada i duže. U našoj zemlji, u periodu tranzicije u kojem se nalazimo već više od dvadeset godina, demokratija je tek u povoju, valja nama dugo, dugo učiti. Proces razvoja demokratije je dug za jedan ljudski vijek, ali ne i za izgradnju demokratskih načela pojedinca, ali i odnosa u jednoj državi koja teži biti demokratska.

Boris Kožemjakin

ADL DODIJELIO PRIZNANJE

Razgovor vodio:
P. Kaunitz

JAKOBU FINCIJU I „LA BENEVOLENCIJI“

J.G.: Mislim da našeg sagovornika ne treba posebno predstavljati. Povod ovom razgovoru je događaj koji se desio u Americi prije nekoliko dana a kojem je on prisustvovao. Gospodine Finci, izvolite:

J.F.: Velika Američka jevrejska organizacija ADL*, osnovana još davne 1913. godine, već dvadeset i jednu godinu organizuje veliki koncert protiv mržnje i na tom koncertu uvijek nagrađuje pojedince koji su bili dovoljno hrabri da ustanu protiv mržnje i proganjanja. Ove godine, 16. novembra, su pored mene ovu nagradu dobili MEGAN i GREJS FELPS-ROPER (Megan i Grace Phelps-Roper) iz jedne od baptističkih crkava koja je ranije bila vrlo rasistički orijentirana i prema crncima i prema Jevrejima kao i prema svima onim koji nisu baptisti, zatim penzionisani jordanski general MANSUR ABU RAŠID (Mansour Abu Rashud) koji je u Amanu formirao centar za mir i razvoj i koji se svake godine najmanje dva puta sastaje sa penzionisanim izraelskim generalima kako bi razgovarali o tome kako da doprinesu smirivanju situacije na Bliskom istoku.

Ja sam dobio ovu nagradu po dva osnova. Prvi je ratno djelovanje „La Benevolencije“ i sve ono što je „La Benevolencija“ uradila u ratu, a drugi je pokretanje onog što zovemo „Slučaj Sejdić-Finci“ kojim pokušavam da sve građane Bosne i Hercegovine, uključujući Jevreje, učinim ravnopravnim i omogućim im kandidovanje za mjesto u Predsjedništvu BiH i Domu naroda naše zemlje.

Ova manifestacija je održana u Kenedi centru u Vašingtonu u prisustvu preko dvije hiljade zvanica među kojima je bio velik broj značajnih ličnosti društvenog i političkog života Sjedinjenih Američkih Država kao i predstavnici diplomatskog kora. Moram reći da je ovoj manifestaciji prisustvovao i novoimenovani ambasador BiH u Americi, gospodin Haris Hrle sa članovima naše ambasade a na koncertu je svirao Nacionalni simfonijski orkestar, što se smatra posebno velikom čašću. Program je vodila MEG RAJAN (Meg Rayan) poznata američka glumica a tri druga glumca TAJ DIKS (Taye Diggs), DELROJ LINDO (Delroy Lindo) i ARČI PANJABI (Archie Panjabi) su kazivali

priče o životu i radu ovogodišnjih dobitnika ovog značajnog priznanja.

J.G.: U Americi sve ima dozu glamura pa tako i ova manifestacija. Nacionalni simfonijski orkestar, glumci. Nedostaje mi samo prikupljanje dobrovoljnih priloga...

J.F.: Da, naravno. Kao što je to uobičajeno u Americi i ova je manifestacija bila dobrotvornog karaktera i na njoj je prikupljeno milion i dvjesto hiljada dolara, iznos o kojem mi možemo samo sanjati, koji će poslužiti za dalji rad ADL-a i njegovu borbu za ljudska prava kako su to i do sada radili.

Sama manifestacija je bila prilika da

ADL je međunarodna nevladina organizacija sa sjedištem u Sjedinjenim Američkim Državama. ADL je prva nacionalna agencija za građanska prava i ljudske odnose, a bori se protiv antisemitizma i svih oblika bigotnosti, brani demokratske ideale i štiti građanska prava za sve kroz informiranje, obrazovanje, zakonodavstvo i advokaturu.

kontaktiram kako sa predstavnicima ADL-a, tako i sa predstavnicima ostalih američkih jevrejskih organizacija i da ih upoznam sa situacijom u Bosni i Hercegovini i sa planovima „La Benevolencije“ - posebno na planu borbe protiv mržnje i netolerancije. Tražili smo moduse dalje suradnje na ovom planu jer nam je to svima neophodno.

Pored ostalih ovom prilikom sam se susreo i sa jednim od vodećih ljudi ADL-a - glavnim izvršnim direktorom ADL-a, gospodinom Donatanom A. Grinblatom (Jonathan A. Greenblatt) koji je pokazao veliki interes za saradnju sa „La Benevolencijom“ i Jevrejskom zajednicom naše zemlje. Gospodin Grinblat je rekao da će prilikom svoje naredne posjete Evropi svakako posjetiti i Sarajevo i našu zajednicu.

J.G.: Iz Vašeg odgovora vidim da ovo značajno priznanje dodjeljuje američka organizacija sa izrazito jevrejskim predznakom. S druge strane vidim i to da ste ove godine u stvari jedino Vi Jevrej među dobitnicima. Kojim se kriterijima vodi ADL?

J.F.: Očito su ljudi iz ADL-a znali da je naša zajednica upravo proslavila 450 godina postojanja ali i rada, posebno humanitarnog rada. S druge strane tu je i dvadeseta godišnjica Dejtona, pa je naše djelovanje u periodu rata koji je prohujao ovim područjima takođe uticalo na žiri. Pošto se ona dodjeljuje pojedincima a ne institucijama ja sam izabran kao dugogodišnji predsjednik „La Benevolencije“.

Inače u dvadesetak godina koliko se ova nagrada dodjeljuje veoma malo Jevreja ju je dobilo upravo zato što se ADL bori protiv svih vidova segregacije i netolerancije prema bilo kome bez obzira na rasne, religijske ili bilo koje druge razlike.

Evo vidimo da su ove godine nagradu dobili baptisti, muslimani i jevreji.

J.G.: Hvala gospodine Finci na ovim informacijama koje ste podijelili sa čitaocima „Jevrejskog glasa“.

J.F.: Hvala i Vama!

ULOGA VJERSKIH SLUŽBENIKA U POSTKONFLIKTNOJ BiH

Pokušat ću u nekoliko misli da naglasim ono šta se meni čini izuzetno važnim u postkonfliktnoj BiH, posebno o ulozi koju bi, prema mom mišljenju, trebali da imaju crkve, vjerske zajednice i vjerski službenici svih nivoa, od vjerskih lidera do vjerskih službenika koji rade u vjerskim obrazovnim institucijama ili obavljaju pastoralnu aktivnost među vjernicima, koju lično smatram i najvažnijom.

U javnom istupu među vjernicima, u propovjedima, službama, hubdama ili drugim oblicima obraćanja vjernicima u crkvama, džamijama, sinagogama i drugim bogomoljama, zadatak vjerskih službenika je da jezikom kojim govore nikada ne povrijede ljude koji pripadaju drugim vjerezakonima, jer nikada ne smijemo zaboraviti da smo svi mi djeca jednog i jedinog Boga, samo mu se molimo i slavimo ga na različite načine. Nezaobilazna tema svih skupova, pa tako i skupova u našim bogomoljama su i dani koji su bili strašni dani prethodnog rata, stradanja kojima smo bili izloženi, patnje i gubici naših najbližih, uništenje naše imovine, protjerivanja s vlastitih ognjišta i sve ono ružno što svaki rat, pa i ovaj, uslovno rečeno "naš", donosi. Kako govoriti o svemu ovome, a ne etiketirati vinovnike, ne proizvesti kod naših vjernika kolektivnu mržnju prema onima koji to zlo učiniše?

Nije jednostavno, nije u potpunosti ni moguće, ali mislim da i u tome treba imati dovoljno mudrosti, treba poslušati učenje vlastitog vjerezakona, poslušati i sjetiti se Božijih zapovijesti i mislim da možemo uspjeti, moramo uspjeti. Svaki zločin, pojedinačan ili masovan, a nažalost bilo ih je toliko da ih je teško nabrojati, zaslužuje osudu. Svaki zločinac, a nažalost bilo ih je mnogo, ima svoje ime i prezime. Zadatak vjerskih službenika svih crkava i vjerskih zajednica je da govore o krivici, ali da istu individualiziraju na počinioc, a ne da je retorikom kolektivne odgovornosti i krivice pretvore u izvor novog zla, izvor potrebe za revanšizmom i osvetom. Odgovornost vjerskih službenika u tom pravcu, u ovom vremenu, vrlo je teška, jer i oni su samo ljudi, mnogi od njih su izgubili svoje najmilije, mnogi ostali bez domova, bez bogomolja, protjerani, ne rijetko i sami bili izloženi različitim oblicima torture. Međutim, ne smijemo zaboraviti da su vjerski službenici ljudi svoje crkve, ljudi svoje vjerske zajednice i da imaju obavezu da šire ljubav među ljudima, da praštaju i uče i podstiču vjernike da praštaju, da liječe duše onih koji pate ili su patili, da ih nadahnjuju vjerom u Boga i dobrotu čovjeka.

Boris Kožemjakin

OBAVJEŠTENJE

Obavještavamo sve naše korespodente iz inostranstva, dopisnike iz Bosne i Hercegovine i naravno naše vjerne čitaoce da je „Jevrejsko glas“ zbog tehničkih razloga promijenio svoju elektronsku adresu koja sada glasi:

jevrejskiglas@gmail.com

PROSLAVA HANUKE I BAT MICVE

U dobojskoj sinagogi „Bet Šalom“, nakon mnogo godina, održana je ceremonija Bat Micva (vjersko punoljetstvo) Lane Vuković (12 godina) iz Teslića. Uz prisustvo mnogobrojnih gostiju iz Sarajeva, Teslića i Doboja, Lana je upalila svjećice šestog dana Hanuke 5776. (2015.) godine, a potom je uslijedila i večernja molitva koju je predvodio Eli Tauber, savjetnik za kulturu Jevrejske zajednice u BiH. Nakon molitve nastavljeno je druženje uz muzički ugođaj, a Lana se potom i obratila gostima ovim riječima:

„Prije svega želim sve da vas pozdravim i zahvalim se svima vama koji ste došli da mi uljepšate ovaj dan. Veliko, veliko hvala na podršci i povjerenju. Prvo bih se zahvalila mojoj dragoj baki i mojoj jedinjoj majci koje su svih ovih 12 godina uložile ogroman trud i probudile ljubav u

meni prema Jevrejskoj zajednici. Također se zahvaljujem gospodinu Tauberu na podršci i izdvojenom vremenu, na njegovoj organizaciji i brizi da sve bude savršeno.

U Jevrejskoj zajednici sam osjetila toplinu, upoznala mnogo drugara, aktivna sam u druženjima. Posebno bih izdvojila Sarvaš (ljetni dječiji kamp u Madarskoj), a nedavno sam bila i u Ježevici. Sa svih tih

Za „Jevrejski glas“:
DARIO ATIJAS

druženja nosim puno divnih uspomena, čvršća prijateljstva i svaki put nešto novo saznam iz Judaizma. Ne mogu a da ne spomenem Pirovac, Kladovo...

Od danas sam starija, ozbiljnija i predamnom je jedan novi život pun novih iskušenja. Na kraju želim se zahvaliti i Jevrejskoj opštini Doboj i svim njenim članovima jer sa njima ova moja svečanost je kompletna“.

UNIKATNI RUČNI RADOVI U BAZI PODATAKA

Proizvođači unikatnih radova sa područja Doboja iz Republike Srpske i Općine Maglaj (Federacija Bosne i Hercegovine) namjeravaju da formiraju jedinstvenu bazu podataka i izrade internet stranicu radi lakše prodaje radova.

U Jevrejskom kulturnom centru u Doboju, u sklopu kojeg se nalazi i suvenirnica, održana je radionica o razvoju domaćih proizvoda i veb-marketingu za žene sa područja Doboja i Maglaja, koje izrađuju ručne radove, da bi ovladale vještinama internet prodaje i marketinga. Predsjednica Udruženja „Gradska liga“ Doboj, Marija Ivić, izjavila je da je krajnji cilj formiranje jedinstvene baze podataka kojoj je do sada pristupilo pedesetak proizvođača unikatnih radova. Ivićeva je navela da je radionica dio projekta „Ženska kreativnost u službi mira“, te podsjetila da je prva aktivnost na ovom projektu realizovana u oktobru u Maglaju gdje su bili izloženi ručni radovi „Proizvedeno u Doboju i Maglaju“.

Tada je učestvovalo četrdesetičetvoro (44) izlagača. Prema njenim riječima, projekat se završava u januaru kada će u dobojskoj Umjetničkoj galeriji Centra za kulturu i obrazovanje biti održana izložba ručnih radova. „Ženska kreativnost u službi mira“ organizuje se u okviru projekta www.suvenir.ba.

Ovaj projekat podržan je projektom „PRO-Budućnost“ Američke agencije za međunarodni razvoj /USAID/ koji implementira Catholic Relief Service (CRS) u saradnji sa fondacijom „Mozaik“, Caritasom BiH, Forumom građana Tuzle, Helsinškim parlamentom građana Banjaluka i Međureligijskim vijećem u BiH.

OTVOREN MUZIČKO- EDUKATIVNI CENTAR U JEVREJSKOM KULTURNOM CENTRU U DOBOJU

U toku 2015 godine Jevrejska opština u Doboju realizovala je projekat „Muzičko edukativni centar“ uz podršku ambasade Kraljevine Norveške u BiH, ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i grada Doboj. U sklopu ovog projekta uspostavljena je i veb-stranica (www.sinagogadoboj.org) Jevrejske opštine u Doboju putem koje se građani mogu informisati o aktivnostima i radu naše zajednice

...u Petrovcu na Moru

koji nam u našim malim sredinama sve sporije i sporije kuca.

Ovogodišnju manifestaciju, ili susret prijatelja različitih generacija iz danas raznih država, ali još uvijek s ponekom pjesmom „Od Vardara pa do Triglava“ itd., iako nije bilo sunarodnjaka iz „dežele“, krasila je jednostavnost i opuštenost u druženju, ali i nešto što nama koji volimo više vino i gitare od konferencije i govora mnogih inih predavača, nije pogodovalo, a to je dvodnevna bura koja, kažu mnogi, puše a ne duva (košava duva, tako su mi objasnili braća s istoka).

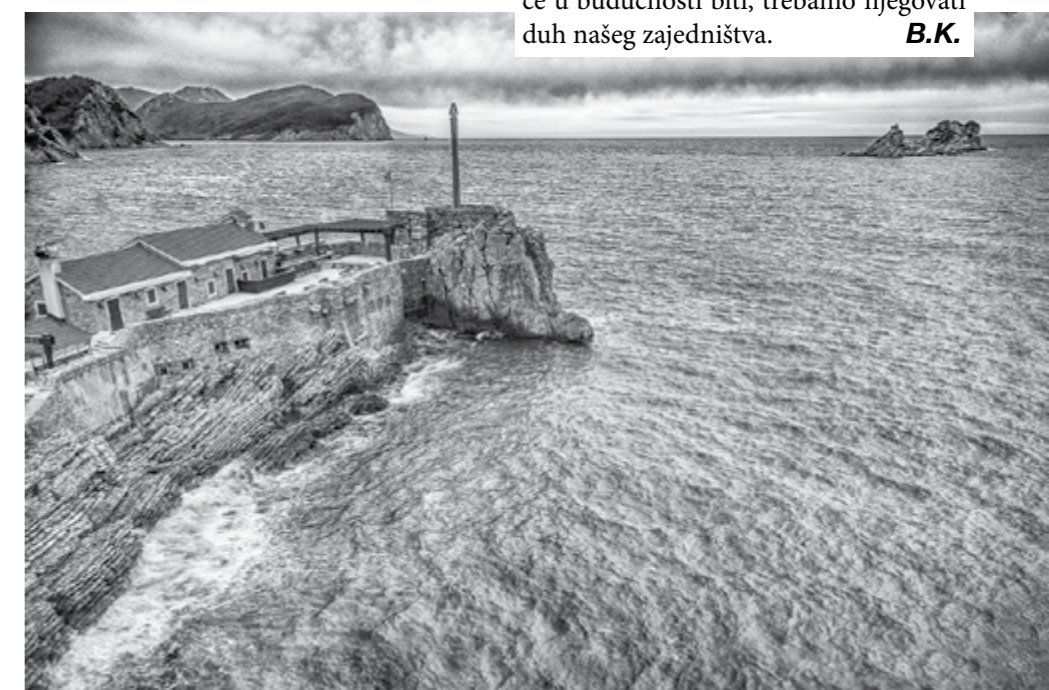
Međutim, ta i takva bura nas je natjerala da pomno saslušamo većinu pripremljenog programa, izložbu o žrtvama Holokausta Nenada Fogla, projekciju filma „Logori u Srbiji“, raspravu o odnosu države Izrael i dijaspore i još mnogo toga što bismo, da je vjetar (bez obzira kako ga zvali) prestao da puše ili duva, preskakali čuvenim bosanskim troskokom, od hotela preko rive do „biblioteke“, koja nam da budem iskren ipak nije pobjegla u cijelosti.

Ljubazni domaćini su učinili da hotelijeri, inače vrijedni kako smo već navikli na crnogorske turističke radnike, snize cijene osnovnim, nama ta tri dana interesantnim namirnicama - kafi, vinu i pivu, te nam omogućiše da ni jednog trenutka ne budemo žedni. Obezbijediše i bure vina uz svaki obrok i to gratis za sve, tako da nam raspoloženje nije bilo ugroženo, a i svi smo se malo više rumenili nego što bi nam bolesnički karton ili rodni list dozvoljavao.

No, izdržasmo mi sve to, raspoloženi i

zdravi dođosmo i svojoj kući, sa željom da i dogodine budemo tamo ili negdje drugo, svejedno, samo da budemo zajedno, da izbrišemo granice među našim državama, da bar ta tri-četiri dana budemo samo Jevreji, poneki i Židovi, svejedno, jedan narod koji želi razmijeniti poljupce, uspomene, sjećanja, sadašnjost, ali i obezbijediti djeci, ali i sebi, budućnost koju svakako zaslužujemo.

Hvala entuzijastima, volonterima i ponekom profesionalcu što nam boravak u Petrovcu na Moru učiniše prijatnim i rekao bih nezaboravnim događajem, na kojem želimo da nas bude sve više i više, jer samo zajedno možemo osjetiti puls jevrejstva

Zato, negujemo ove susrete, dođimo u Novi Sad u martu, budimo u Kladovu u maju, budimo na Makabijadi u Zrenjaninu, budimo zajedno koliko god je to moguće i negujemo druženje kao način opstanka našeg zajedništva u podijeljenoj nam bivšoj zajedničkoj domovini. Lijepo je bilo biti u društvu i nekoliko ljudi koji dođoše iz Izraela, Švicarske, Njemačke, naših ranijih članova. Dogodine nadam se da će još više ljudi, naših prijatelja koji danas žive širom svijeta, naći put do Crne Gore ili nekog drugog mjesta našeg okupljanja, a zahvaljujući nama, tih mjesta i susreta će u budućnosti biti, trebamo njegovati duh našeg zajedništva. **B.K.**

Kad gradonačelnik Mostara bude Židov, onda ćemo dobiti građevinsku dozvolu

Gotovo čitava decenija je prošla otkako se na Bulevaru, nekadašnjoj liniji razdvajanja, svečano postavio kamen temeljac za izgradnju židovskog kulturnog centra i sinagoge.

I dan-danas stoji taj isti kamen temeljac i natpis kako bi se na tom mjestu trebao nalaziti židovski kulturni centar, a radova na istom ni na vidiku.

Nekadašnji predsjednik Židovske opštine Mostar i današnji član Židovske zajednice BiH Zoran Mandelbaum kaže kako se sa izgradnjom ne može krenuti jer se još uvijek čeka izdavanje građevinske dozvole. Tvrdi kako je razlog tome što gradske vlasti nemaju ni sluha ni volje za izgradnju židovskog kulturnog centra u Mostaru.

“Od gradonačelnika Ljube Bešlića mnogo puta smo dobili obećanja kako će se riješiti pitanje izdavanja građevinske dozvole, ali sve je ostalo na obećanjima. Izvlačenje na neke formalno-pravne razloge više ni kod koga ne prolaze. Da je Safet Oručević, od kojega je i krenula inicijativa za izgradnju sinagoge i židovskog kulturnog centra, još uvijek gradonačelnik, mi bi smo davno isti

izgradili”, tvrdi Mandelbaum.

Najveći je problem u tome što se lokacija na kojoj je predviđena izgradnja nalazi u zaštićenoj zoni UNESCO-a, te skladno tomu sva odobrenja za izgradnju nisu u ingerenciji tijela Gradske uprave, nego nadležne komisije pri Federalnom ministarstvu prostornog uređenja, te se, kako kaže Mandelbaum, čeka odgovor iz Sarajeva.

“Židovi su legalisti, mi ne želimo bez dozvole graditi, posebno jer smo mi gradu darovali sinagogu, i historijskom kompenzacijom Grad Mostar je preuzeo na sebe tu odgovornost da mostarskim Židovima izgradi sinagogu, kaže Mandelbaum. Podsjetio je kako je Židovska opština Mostar, nakon Drugog svjetskog rata u znak zahvalnosti za spašavanje Židova u toku neprijateljske okupacije, Gradu Mostaru darovala objekt sinagoge, uz uslov da se koristi isključivo za potrebe Pozorišta lutaka.

Sad je, tvrdi Mandelbaum za Dnevni list, vrijeme da Grad ispuni svoje obećanje.

“Pitam se otkud građevinske dozvole brojnim objektima koji su u gradu nikli nakon rata, brojnim trgovačkim centrima, kao i vjerskim objektima koji se ni po čemu ne uklapaju ni u jedan regulacijski ni prostorni plan Grada. Možda jednoga dana, kad Židov bude gradonačelnik Mostara, uspijemo dobiti građevinsku dozvolu”, ogorčeno će Mandelbaum.

Kazao je i kako je cjelokupna tehnička dokumentacija izrađena te kako je nakon dobivanja urbanističke saglasnosti izgrađena i projektna dokumentacija. Prema istoj planirano je da se u tom objektu osim molitvenog prostora nalaze i prostorije za kulturni sadržaj, kao i velika galerija. Time bi malobrojni židovski narod u Mostaru konačno mogao na propisan način obavljati svoje kulturne i vjerske potrebe, te bi na taj način pronašao svoj mir koji traži već punih pedeset godina.

Mandelbaum je podsjetio kako je kamen temeljac postavljen još 24. aprila 2001. godine te tvrdi kako je ta ceremonija bila jedna od najsvečanijih činova u Mostaru prije otvaranja Starog mosta, kao i da je početna namjera bila da se sinagoga izgradi u istom vremenskom razdoblju kad je i obnovljen Stari most.

“U narodu je poznato da se područje gdje žive Židovi smatra sigurnim, i bilo bi bolje da se u gradu napravila sinagoga nego masa nekih drugih stvari”, zaključio je Mandelbaum.

Preneseno iz: 24sata.info

Odlazak zaljubljenika u Mostar: Zoran je prostrane duše grlio sve oko sebe

Istaknuti humanist i veliki zaljubljenik u Mostar Zoran Mandelbaum pokopan je u četvrtak u rodnom gradu.

Dugogodišnji predsjednik Jevrejske zajednice Mostar dobitnik je brojnih nagrada, među kojima i nagrade “Duško Kondor” za iskazanu građansku hrabrost u vremenu kataklizme posljednjeg rata, te nagrade “Mimar mira” kao zaslužni pojedinac za strpljiv, predan i prepoznatljiv doprinos građenju i afirmaciji mira u teškom i delikatnom vremenu na našim prostorima.

Sva Mandelbaumova aktivnost bila je usmjerena ka njegovanju dobrosusjedskih odnosa i ponovnom uspostavljanju ratom pokidanih veza među građanima Mostara.

Tri filma

- Tata je bio najveći zaljubljenik u Mostar na cijelom svijetu. U ovom gradu je imao milion prijatelja, a voljeli su ga u svim dijelovima Bosne i Hercegovine i bivše Jugoslavije. U Sarajevu je također imao mnogo prijatelja, koji se posljednjih dana javljaju, izražavajući saučešće članovima porodice, rekao je Peđa Mandelbaum, sin pokojnog Zorana.

- O ocu su snimljena tri filma. Dobitnik

je pregršt nagrada, a najviše se istakao pomažući ljudima u posljednjem ratu, dodao je ponosni Peđa.

Mandelbaum je na ljepši svijet otišao posve iznenada. Nije imao zdravstvenih problema, pa je njegov odlazak bio veliki šok i posebno bolan za sve ljude koji su ga poznavali. A na vječni počinak otišao je sa primjerkom Oslobođenja u rukama. Bila je to želja njegovog sina Peđe.

- Kada smo sve pripremili za sahranu, otišao sam i ocu kupio posljednje novine. Čitav svoj vijek je bio čitalac vašeg lista. Oslobođenje je bila njegova strast i jedini dnevni ritual koji je imao. Danas kada ga zamislim, novine su ispod njegove ruke, jer je zaista svaki put kada je došao do mog stana ispod ruke imao primjerak novina. Ništa drugo ustvari nije čitao, ispričao nam je mlađi Mandelbaum.

Zoran Mandelbaum dugi niz godina bio je na čelu Jevrejske zajednice Mostara. Njegov sin upoznao nas je sa činjenicom da danas u gradu na Neretvi živi svega dvadesetak Jevreja i to mahom starijih osoba. Najveći broj

Jevreja danas je nastanjen u Sarajevu, a ima ih u Banjoj Luci i Doboju.

Jedan od najboljih Mandelbaumovih prijatelja kroz život bio je mostarski novinar i publicista Šemsudin Zlatko Serdarević.

Osjećaj za siromašne

- Bio je i ostao autentična duša grada Mostara, njegova znamen i zaštitnik. Prostrane duše grlio je sve oko sebe uvažavajući i poštujući sve razlike. Od roditelja je naslijedio najplemenitije osobine sa akcentiranim saosjećanjem za siromašne i ugrožene. Ta osobina posebno je došla do izražaja u kataklizmičnom ratnom vremenu, kada je svesrdno pomagao svim građanima Mostara u oba dijela grada. Nagrada Mimar mira na tragu je njegovog kosmopolitizma za strpljivu, predanu i prepoznatljivu akcionost u građenju povjerenja i mira među ljudima svih nacija. Branio je do kraja multietničko tkivo Mostara, zajednički život, uz naglašeno poštovanje najbližih komšija sa kojima je dijelio sva životna iskušenja, ispričao nam je Serdarević.

Prema njegovim riječima, grad na Neretvi uistinu je izgubio značajnu ličnost, “svoje čedo iznjedreno iz mostarskih mahala i sokaka u kojima se sve podjednako dijelilo - tuge i radosti, neimaština i plodna godina, radost rođenja i tuga zbog smrti”.

- Iza sebe je ostavio zlata vrijednu zadužbinu koja će dugo odolijevati zaboravu vremena, rekao je Serdarević.

Preneseno iz: OSLOBOĐENJE

CERTIFICATE of EXCELLENCE

Putnici su ocijenili: **Odličan – 5 za Muzej Jevreja BiH**

TripAdvisor je internetska stranica, vjerovatno najpopularnija takve vrste, koju konsultujete kada želite isplanirati svoje dugoočekivano putovanje. Za one koji vole romantičniji pristup temi: TripAdvisor je najveća zajednica putnika čiji članovi sa jednakom ljubavlju kakvu osjećaju prema putovanjima, žude da svoja iskustva podijele sa svima koji u sebi još uvijek imaju nešto od pustolovnog duha starih nomada. To su, što bi se kod nas reklo, „hodoljupci“ koji savjetima, preporukama, ocjenama, a ponekad, bogami, i pravim malim putopisima, postavljaju smjerokaze svakom novom putniku. Jednom riječju TripAdvisor vam daje uputu kako da isplanirate savršeno putovanje u udaljene kutke svijeta – ili kako da provedete savršen dan u vlastitom gradu.

A savršen dan u Sarajevu, kažu ovi neumorni putnici, uključuje posjetu Muzeju Jevreja Bosne i Hercegovine koji je od posjetilaca sa svih strana svijeta dobio „Travellers Award the 2015 Certificate of Excellence“ – u prijevodu: „odličan 5!“.

Muzej Jevreja BiH smješten je u najstarijoj sinagogi u BiH izgrađenoj 1581. godine i spada među najljepše izložbene prostore na području bivše nam domovine. I zaista: onog trenutka kada zakoračite u kompleks Muzeja – u dvorište a pogotovo u samu sinagogu, vi ulazite u ambijent pretkolumbovske Španije jer se „po nekim detaljima i osnovnoj koncepciji dispozicije nazire želja za podražavanjem unutrašnje arhitekture većih hramova daleke Španije“

Muzejska postavka, koja pokriva nešto manje od 4 stoljeća jevrejske historije

Bosne i Hercegovine, raspoređena je na tri sprata sinagoge koja je bila poznata kao „Il kal grandi“ (Veliki hram) ili „Il kal vježu“ (Stari hram) i obiluje veoma zanimljivim eksponatima od kojih svaki ima svoju priču koju će vam, sa velikim zadovoljstvom, ispričati pedagog Muzeja g. Mario Kabiljo.

Nedavno smo (u oktobru ove godine) proslavili 450 godina od dolaska Jevreja u Sarajevo i Bosnu i Hercegovinu. Dakle u Muzeju nam nedostaje nekih 70 godina novije historije, koja je, u poređenju sa prethodnim stoljećima, možda jedan kratak vremenski odsječak, ali ipak važan. Nedostaje nam čitav jedan četverogodišnji rat, ali i druge stvari i događaji, koji, iako nisu tragični poput rata koji je još uvijek dio naših vlastitih sjećanja, ipak su važan dio povijesti bosanskohercegovačkih Jevreja.

Vjerujemo da će Muzej Sarajeva čiji je depadans i Muzej Jevreja Bosne i Hercegovine, u suradnji sa Jevrejskom opštinom u Sarajevu i Jevrejskom zajednicom Bosne i Hercegovine u dogledno vrijeme, a u skladu sa svjedočanstvom o izvrsnosti koja je bila povod za ovaj članak, naći način da upotpuni zbirku pa i da, zašto ne, osavremeni didaktički pristup i muzeološku ekspoziciju.

IZLOŽBA „JEVREJSKE IZBJEGLICE IZ ARAPSKIH ZEMALJA“

U organizaciji izraelska ambasade u Bosni i Hercegovini i Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine predstavljena je sarajevskoj publici izložba „Jevrejske izbjeglice iz arapskih zemalja“, koja je bila postavljena u Galeriji „Novi hram“ od 30. novembra do 7. decembra 2015. godine.

Ova zanimljiva izložba otkrila je posjetiocima istinu o jevrejskoj stvarnosti o kojoj se rijetko govori. Poznata je činjenica da su Jevreji tokom proteklih 2500 godina živjeli diljem Bliskog istoka, te u Sjevernoj Africi i u području Zaljeva. Jevrejske zajednice, koje su brojale više hiljada, pa i desetina hiljada članova, u periodima mirnog života doživljavale su znatan

kulturni, naučni i ekonomski procvat. Isto tako, Jevreji su u ovim zemljama tokom stoljeća, p o v r e m e n o bili žrtve diskriminatorskih odredbi, ali je u osnovi svakodnevnice činio na

toleranciji zasnovan suživot. Miran i relativno prosperitetan život bespovratno je nestao osnivanjem modernih arapskih država tokom 20 stoljeća. Odnos prema Jevrejima postaje sve bremenitiji problemima a novi režimi vrše koordinirane napore kako bi njihov život i opstanak jevrejskih zajednica učinili nemogućim.

Osnivanje države Izrael je u arapskim zemljama - Alžiru, Egiptu, Iraku, Jemenu, Libanu, Libiji, Maroku, Siriji i Tunisu (kao, uostalom, i u drugim dijelovima svijeta) izazvalo dramatičan porast netrpeljivosti prema Jevrejima koji trpe još veću represiju što je samo 1948. godine rezultiralo egzodusom 856.000 ljudi iz pomenutih zemalja. Pod pritiskom vlasti, usljed masovog kršenja ljudskih prava, eksproprijacije imovine i često brutalnih incidenata,

drevne jevrejske zajednice napuštaju područja u kojima su gradile svoj dom hiljadama godina a Jevreji kao izbjeglice ponovo odlaze u nepoznato. Do 2012. godine ukupan broj Jevreja koji su napustili svoja ognjišta u arapskim zemljama iznosio je oko 1.457.000.

Izložba «Jevrejske izbjeglice iz arapskih zemalja» istražuje tragične sudbine stotina hiljada Jevreja koji su bili primorani da kao izbjeglice napuste svoje domove. Izložba, prikazom fotografija ovog historijskog egzodusa, postavlja pitanje da li je u 20. vijeku došlo do politiziranja samog pojma «izbjeglice», te diskriminacije izbjegličke populacije u skladu sa potrebama dnevne politike.

REDAKCIJA

ITALIJANSKI SPECIJALITETI U NAŠOJ KUHINJI

Mjesec novembar bio je u Sarajevu u znaku italijanske kulture. Zahvaljujući Ambasadi Republike Italije, Sarajlije su imale priliku uživati u manifestaciji „Mjesec italijanske kulture u Bosni i Hercegovini“ tokom koje je koncertima, izložbama, projekcijom suvremenog italijanskog filma, promocijama knjiga i okruglim stolovima predstavljena bogata kultura ove prijateljske zemlje.

Ovaj zaista izvanredan kulturni doživljaj upotpunili su i „Dani italijanske kuhinje“ u okviru kojih je Italijanska ambasada u BiH u suradnji sa Jevrejskom opštinom u Sarajevu a pod pokroviteljstvom

Međureligijskog vijeća Bosne i Hercegovine, organizovala ručak za korisnike humanitarnih kuhinja Caritas, Merhameta, Dobrotvora i La Benevolencije. Ručak je bio pripremljen i poslužen u „La Benevolencijinom“ restoranu u našoj Opštini. Na meniju su bili: minestrone supa, pasta sa paradajzom i tiramisu i kafa. U prijatnoj atmosferi našeg restorana, u ručku koji je bio pravi praznik za nepce i za dušu, uživalo je četrdesetak gostiju.

Dobrodošlicu i dobar tek gostima su poželjeli N.J.E. Ruggero Corrias, ambasador Italije u BiH i g. Jakob Finci, predsjednik Jevrejska zajednice BiH.

REDAKCIJA

MUZIKA I SLIKA, SLIKA I MUZIKA

„La Benevolencija“ je ovogodišnju sezonu kulturnih dešavanja krunisala 17. decembra nesvakidašnjim performansom pod nazivom „Koncert i virtualna izložba“ čiji su akteri bili lautistica Hana Alivodić i akademski skulptor Adis Lukač.

Zvuci laute u virtuosnim rukama Hane Alivodić pretvorili su jedno obično novembarsko, sarajevski maglovito, veče u magični svijet harmonije i sklada, a salu Jevrejske opštine, ušuškanu u meku lelujavu svjetlost svijeća, učinili tokom tih šezdeset minuta utočištem od strepnje i problema svakodnevnice. Osjećaj nezemaljske ljepote i ugone do savršenstva su dovele slike Adisa Lukača koje su tekle platnom u dnu sale, ostavljajući publiku u nedoumici da li će samo muzika ili samo slika ikada više moći postojati odvojeno.

Ovaj izuzetni umjetnički događaj Adis Lukač i Hana Alivodić posvetili su roditeljima djece sa poteškoćama u razvoju kao mali znak podrške njihovoj svakodnevnoj borbi da svojoj djeci obezbijede bogat život ispunjen aktivnostima koje će razviti njihove talente.

Hana Alivodić, rođena 1990. godine, diplomirala je na akademiji „Schola Cantorum Basiliensis“ u Baselu, Švajcarska u klasi prof. Hopkinson Smith-a, sa izvandrednim uspjehom. Muzikom je počela da se bavi u djetinjstvu, svirajući gitaru i klavir. 2006. godine, nakon susreta sa Edinom Karamazovom, bosanskohercegovačkim lautistom

svjetskog glasa, koji Hanu uvodi u svijet „stare“ muziku i instrumenata, odlučuje da se posvetiti muzici renesanse i baroka. Njeno zalaganje i trud bili su nagrađeni upisom na renomiranu akademiju 2008. godine. Svirala je u domovini i u inostranstvu kao solistica, te kao članica više ansambala. Tokom školovanja osnovala je duo baroknih lauti „Le Ris“ sa Eon Louw-e. Od septembra 2013. godine redovna je studentica psihologije na Internacionalnom Univerzitetu u Sarajevu a paralelno završava i postdiplomske studije za ranu muziku u Cirihu.

Adis Lukač je rođen 1982. godine u Sarajevu gdje je završio srednju umjetničku školu i magistrirao na Akademiji likovnih umjetnosti na odsjeku skulpture. Izlagao je u Bosni i Hercegovini i u inostranstvu i bio učesnik nekoliko značajnih simpozija skulpture. Član je ULUBiH-a sa kojim izlaže. Autor je spomenika prvog bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića koji je postavljen u Tuzli. Od 2013. godine radi sa djecom sa poteškoćama u razvoju kao voditelj keramičke radionice u zavodu „Mjedenica“.

Program koncerta: Sylvius Leopold Weiss (1687 – 1750) - *L'infidele a moll: Entrée, Courante, Sarabande, Menuet, Paysane*; Joachim Bernhard Hagen (1720 – 1787) - *Liuto solo f moll: Largo, Allegro, Gustoso*; David Kellner (1670 – 1748) - *Suite D dur: Campanella, Courante, Sarabanda, Double, Aria, Suite A dur: Rondeau, Passtorel, Passepied.*

E.S.K.

Leo je, zajedno sa suprugom Jackie, sinom Natanom, bratom Bertom i njegovom

LEO LEVI

porodicom, stigao u Kanadu iz Sarajeva 1992. Bosnu su napustili zbog teške političke situacije. Neposredno prije izbijanja krize, u Sarajevu je živjelo oko 1500 Jevreja, a danas ih je ostalo oko 500.

Danas u Sarajevu postoji jevrejski kulturni centar i samo jedna sinagoga. Većina Jevreja bili su Sefardi, a muškarci i žene su u sinagogi sjedili odvojeno. Sarajevski Jevreji veoma su ponosni na Sarajevsku hagadu – iluminirani rukopis nastao sredinom 14. stoljeća u Barseloni – u vrijeme zlatnog doba Španije. To je knjiga kodeksa, zbirka biblijskih priča vezanih za Pesah – najstrijji i najljepši primjerak ove vrste.

Početkom rata, sarajevski Jevreji su evakuisani uz pomoć American Joint Distribution Committee Mislili su da će u Bugarskoj ostati samo nekoliko sedmica –

dok se rat ne završi. Rat se sve više intenzivirao. Neke jevrejske porodice su otišle u Izrael.

Pedeset porodica je imigriralo u Kanadu - od toga 25 u Toronto. Tokom prve godine boravka u Kanadi, pomoć im je pružio J.I.A.S. Porodica Ekstein iz firme Weston Forest, pročitali su u Canadian Jewish News članak o njima i Leu ponudili posao. Nakon 22 godine on još uvijek radi za Weston Forest gdje je postao i partner.

Leo vjeruje da je Kanada sjajna država. On je prestretan što je došao u ovu zemlju. Njegovoj porodici se ovdje pružaju mnoge mogućnosti. Leova supruga je završila Fakultet za nastavnike i magistrirala na Univerzitetu York, a danas radi kao nastavnica u Peel District School Board. Njegov sin Natan završio je Rotman School of Business na Univerzitetu Toronto i sada radi. „Niko“, kaže on, „ne može tražiti više“.

Recenzija za prvu publikaciju projekta „Digitalizacija i publikovanje djela Laure Papo Bohorete“

PRVA KNJIGA U PRAVO VRIJEME

„LOS ARBOLES VJEŽOS NO SE TRANSPLANTAN“

(Stara stabla se ne presađuju)

„VOZ DE PUEBLO, VOZ DEL SJELO“

(Glas naroda, glas neba)

Neko vrijeme bila je u Parizu, gdje je završila šestomjesečni „Cours de vacances“ i dobila „Diplome superieure“ od L'Alliance française, kojom je stekla pravo da podučava

francuski jezik i književnost, čime se dugo bavila. Govorila je moderni španski, francuski, te djelomično engleski i turski i naravno đudeo-espanjol. Posebno je važno da je tokom skoro cijelog života sakupila veliki broj španskih romansi iz daleke prošlosti koje se početkom 20. vijeka više nisu mogle čuti u Španiji, jer su tamo nestale, ali su se pjevale i govorile u Bosni. Sarađivala je sa španskim sakupljačem i filologom Manrique de Lar-om i nekim drugim. Skoro je nepoznata činjenica da je Bohoreta svoje prve radove pisala na njemačkom jeziku i to o Moše Rafaelu Atijasu „Zeki-efendi Rafaeloviću“ poznatom visokom turskom finansijskom stručnjaku, poeti i prevodiocu: „Zekki-effendi Rafaelović, eine Skizze – von Laura Papo Bohoreta, kao i sjećanje na njega u „Bosnische Post-u“; „Zekki-effendi, eine Erinnerung“ 1916 g.

U vremenu između dva svjetska rata, u Sarajevu i rijetko u nekim drugim manjim mjestima u Bosni, školovani Sefardi su pisali i govorili dva subidioma đudeo-espanjol jezika, stariji upotrebljavajući mnoge riječi pretklasičnog jezika, a mlađi su taj jezik miješali sa lokalnim jezicima. Bohoreta je pripadala prvima i borila se za čisti jezik bez ikakvih natruha, naročito poslije izostavljanja nekih galicizama koje je upotrebljavala u početku u svojim

djelima. Uvijek je to opravdavala starom poslovicom „Los arboles viježos no se transplantan“. Pripadala je inače grupi sarajevskih intelektualaca (dr Kalmi Baruh, Jakica Attijas, dr Samuel Kamhi i Eliezer Levi), koji su u diskusijama oko načina pisanja đudeo-espanjol jezika, zastupali tezu da se taj jezik piše latinicom i to fonetskim pismom. Bohoreta je to napisala u djelu „La muher sefardi de Bosnia, str.3: „Me siervo de fonetika (eskrivir komo se avla)“, u prevodu na naš jezik: „Služim se fonetikom (pisati kao što se govori)“.

Velika je zasluga Bohorete što je među prvim sefardiolozima uočila značaj sefardskih žena, većinom starije dobi,

koje su beskompromisno čuvale sefardsku usmenu, pripovjedačku kao i muzičku tradiciju. Zvali su ih „nonas i tijas“. Naročito se to odnosilo na romanse. Bohoreta je to ovako opisala u pomenutom djelu na str. 64 : „I nostras nonas no mankavan de espiegar siempre la romanse i ejas gracias a estos antikos kantares se fragvavan entera una filosofia. Esto los era un gozo simpatiko.“ U prevodu: „I naše none nisu izbjegavale da uvijek tumače romanse, i zahvaljujući ovim antiknim napjevima stvarale cijelu filozofiju. To im je bilo drago i ugodno.“

Bohoreta je stalno pratila jevrejsku štampu, osobito „Jevrejski život“ i reagovala na sve što se tiče ponosa žena i mladih i starih. U „Jevrejskom životu“ br. 33 iz 1924. godine, Avram Romano – Buki napisao je priču „Dos vizinas en el kortižo“ (dvije susjetke u dvorištu). Priča opisuje dvije starije žene, koje su živjele početkom dvadesetog vijeka i žalile stara dobra vremena kad su sefardske djevojke čekale svoje suđene, nasuprot ovih „sadašnjih“ što su išle u škole i pravile se moderne. Najgore je to što su te mlade, da bi se udale, mijenjale i vjeru. „I agora no lis es i aboltar la lei. Lis parese ki solu lus djidios kerin dota“. (A danas im nije ništa promijeniti vjeru. Čini im se da samo Jevreji traže miraz). Bohoreta je brzo odgovorila na ovo „Dunkui meldando esta linda kozeria de muestras mamas, mos kalio sonrijir, pensar, revoltar i dizir kon tristeza: Este Buki esta muj, muj jerado!“ (Dakle, čitajući ovu lijepu kozeriju naših majki, trebalo nam se nasmiješiti, razmisliti, pobuniti se i tužno reći: Ovaj Buki je mnogo, mnogo pogriješio).

Ako govorimo o Bohoreti kao poetesi, interesantno je da ona nikad nije pisala poeziju zbog same poezije nego je poezijom pratila svoj život. Ta poezija je bila jednostavna, lako čitljiva i svakom bliska bez obzira što joj život nije bio baš lagan. Ona je ovim stihovima to jako lijepo izrazila:

„Si se beve kale sufrir
Si no se sufri no es bivir
Si vienen dias de amargar
El kante aze todo ulvidar.“

(Ako se živi mora i da se pati
Ako se ne pati onda to nije život
Ako dođu dani teškoća
Pjesma će učiniti da se zaborave.)

Ona je u svoje pozorišne komade ubacivala vesele i šaljive stihove, kojima je opisivala život i rad u modnom salonu svoje sestre. Evo jedne takve pjesme i danas jako aktuelne u kojoj se radi o bogatoj gospođi starije dobi, kojoj Bohoretina sestra prodaje šešir koji odgovara njenim godinama, a gospođa se jako ljuti:

„Kero un čapejo, nada no me dan
Los anjos ke se eskondan i la mi vižes.
Si esto no alkanso, no me vengo otra vez.
Los kavejos blankos se pueden eskonder.
Se envižežes la senjora, ah ke desplazer.
Mansevez, la madama, no tenemos a vender!“

(Želim šešir, ništa mi ne daju
Neka se godine sakriju i moja starost.
Ako to ne dobijem, drugi put ne dolazim.
Sijede kose mogu se sakriti.
Stari se, gospođo, ah koje muke.
Mladosti, madame, nemamo na prodaju)

U sva četiri njena djela koja su digitalizirana, u ovoj prvoj od tri publikacije Bohoreta je utkala u radnju romanse i pripovjetke.

Zvali su je „La madri di la Matatja“ (majka Matatje) jer je bila ne samo autorica komada koji su se izvodili, nego i kompozitor i aranžer pjesama ili romansi, te je pratila pjevače na klaviru i gitari. Naročito je voljela glumce Šaloma Danitija, Bukija Demaju i Alberta Atijasa i glumice Merjamu Papo Sason i Sidu Daniti.

Sarajevo, 02.11.2015.

Mr David Kamhi,
redovni prof. Sarajevskog
Univerziteta, u penziji

Tokove govornog jezika bosanskih Sefarada, u svakodnevnim međusobnim razgovorima bilo je teško pratiti jer u doba Bohorete nije još bilo pisane gramatike i sintakse kao ni rječnika, a samo se u vjerskim školama predavalo na idiomima Sefarada, bez obzira što je prije toga Zeki-efendija Rafaelović već napisao poznato djelo „La istoria de los žudios de Bosnia“ i što je izlazila revija „La alborada“ koju je uređivao rabin Abraham Kapon koji je u Sarajevo došao iz Rusčuka, u kojima je jezik bio biran i čist i gdje su autori poštovali pravila pisanja i gramatike i sintakse.

Bohoretina djela su važna jer su bila napisana u svrhe prosvjećivanja, upoznavanja i čuvanja narodne tradicije i jezika sefardskih Jevreja te propagiraju marljivost, trezvenost, prava žena i socijalnu pravdu za sve ljude i prije svega ponos i samosvijest sefardskih Jevreja.

Budućim čitaocima će se otvoriti staro Sarajevo, u kojem je svaki peti stanovnik bio Jevrej. To je Sarajevo naših majki, nona i svih drugih znanih po imenima a i po nadimcima jer stranice pisane đudeo-espanjol jezikom, prije svega podsjećaju na maternji jezik, djetinjstvo i drage komšije i prijatelje drugih nacionalnosti jer smo mi, sarajevski Sefardi, kao i oni, pravi Bosanci.

Piše: **JELICA RAŠETA AIELLO**

PRIČA O VENECIJANSKOM GETU

UVODNI DIO

Najveća i najmoćnija od svih pomorskih republika, Venecija je stoljećima bila važan centar Mediterana, grad koji je vladao obalama i vodama "drevnog izgubljenog mora" kako pjevaše pjesnik Umberto Sabo.

Kasnije je postala nezaobilazna postaja grand toura, edukativnih putovanja mlade evropske aristokracije, umjetnika i intelektualaca, u otkrivanju kulture i umjetnosti mediteranskog svijeta. Danas, kada je turizam postao popularna industrija dostupna svima, Veneciju svake godine preplavljaju milioni turista. Naoružani fotoaparatom i "inteligentnim telefonima" najveći dio njih se zadovoljava obilaskom ubičajene venecijanske razglednice: nekoliko trgova i mostova, espresso na trgu Sv. Marka i, eventualno, vožnja gondolom. Nemaju svi dovoljno vremena da se upute u otkrivanje mnogobrojnih tajni ovoga grada, za što je potrebno zakoračiti u male, krivudave ulice što se susreću na iznenadnim trgovima, prolaziti sjenovitim vrtovima u zaleđu bogatih palača ili ući u barku pa krenuti mrežom kanala što se prostiru između sto osamnaest otoka i otočića ovog veličanstvenog grada.

Ova priča odnosi se upravo na jedno takvo mjesto – Campo di Ghetto Nuovo, u sestieru Cannaregio (Venecija je podjeljena

na šest sestiera koji odgovaraju kvartovima drugih gradova), u sjevernom dijelu lagune. Upravo se ovdje, prije tačno petsto godina odigrao događaj koji je sudbinski označio povijest evropskih Jevreja, a samim tim i povijest čitave zapadne civilizacije. Odlukom Senata Mletačke Republike od 29. marta 1516. godine, na ovom je mjestu

Današnji izgled nekadašnjeg jevrejskog geta u Veneciji na lokaciji Campo di Ghetto Nuovo. Geta je bio kompletno izoliran obzirom da je kompletno okružen kanalima i sa vanjskim svijetom ga je povezivao jedan most koji je završavao željeznom kapijom. Unutar ovih građevina nalaze se i tri prekrasne sinagoge, bogato ukrašene u interijeru i kompletno skrivene unutar stambene arhitekture: Scola Tedesca, Scola Canton i Scola Italiana.

nastao prvi geto za Jevreje u povijesti, a iz ovog iskustva rodila se i sama riječ - geto.

Grad Venecija i jevrejske zajednice Italije već se dugo pripremaju za dostojno obilježavanje ove velike godišnjice. Ona, naravno, ne može biti povodom za bezbrižne svečanosti, ali je svakako dobar razlog za razmišljanje o zajedničkim evropskim vrijednostima i za međusobno upoznavanje.

U saradnji sa Unescom osnovana je i organizacija Venetian Heritage sa sjedištima u New Yorku i Veneciji, a sa

ciljem da se prikupe sredstva (12 miliona dolara) uz pomoć kojih će se restaurirati tri sinagoge geta i proširiti postojeći Jevrejski muzej.

"Koncept geta", podsjetio je predsjednik Jevrejskih zajednica Italije, donoseći u Veneciju pozdrav i emocije čitave italijanske jevrejske zajednice, "evocira bolna sjećanja. Ali ova značajna godišnjica za nas predstavlja mogućnost da izrazimo jednu veliku evropsku nadu koju Jevreji dijele sa mnogim drugim građanima, kako bi budućnost svih nas mogla biti bolja od naše prošlosti".

NASTANAK GETA

U srednjovjekovnim trgovačkim centrima Evrope i Mediterana bila je sasvim uobičajena praksa da se pridošlice i novi gradski stanovnici koncentrišu isključivo u određenim dijelovima grada, ponekad u čitavim kvartovima ili duž pojedinih ulica. Iz tog su perioda i dan danas ostali mnogi toponimi: Marais u Parizu, Judengasse u Frankfurtu ili Jodenbuurt u Amsterdamu. I kršćanski su trgovci i putnici u lukama

Scola Canton (sa vanjske strane kompletno mimetizirana u stambenoj arhitekturi) ili Sinagoga francuskih Jevreja nalazi se odmah do Njemačke sinagoge na Trgu geta. Prepoznatljiva je sa vanjske strane samo po maloj, drvenoj kupoli. Postoji više teorija o porijeklu njenog naziva. Po jednoj osnovala je porodica prezimena Canton, a po drugoj ime je dobila po svojoj poziciji na uglu - canton na venecijanskom dijalektu.

istočnog Mediterana formirali svoje zone kao što su bili denovska Galata u nekadašnjem Konstantinopolju ili pojedini kvartovi Aleksandrije u Egiptu. U Veneciji je već u 13. stoljeću postojala zona (Fondaco dei Tedeschi) u blizini pijace uz most

Rialto, koju su naselili prvi Jevreji. U gradu su ih nazivali Tedeschi, kako u Italiji i danas zovu Njemce. Bili su to Jevreji Centralne Evrope, svi oni koji su govorili jidiš. Vremenom su pristizali i italijanski Jevreji, koji su migrirali iz starih zajednica Rima i južne Italije prema sjeveru, kao i oni sa područja južne Francuske. Mletačka Republika ih je prihvatila, uz uvjet da plaćaju visoke poreze. Nisu mogli posjedovati niti zemlju niti nekretnine i mogli su se baviti samo jednom od ove dvije aktivnosti: prodaja stare odjeće i krpa ili pozajmljivanje novca uz kamate (zanimanje koje je kršćanima bilo strogo zabranjeno).

Situacija se drastično promijenila u vrijeme dolaska Jevreja Sefarda (od Sefar kako su ovi Jevreji zvali Španiju). Ne samo što se njihov broj drastično uvećavao nego i zato što su među njima postojale veoma bogate i utjecajne porodice sa poslovnim vezama po čitavom Mediteranu. Ova je situacija dovela do odluke Senata Republike iz 1516. godine da sve Jevreje naseli na jednom mjestu koje bi bilo izmješteno iz centralne gradske zone a, takođe, i jednostavnije za kontrolu. Hroničar Venecije sa kraja XV i početka XVI stoljeća, M. Sanudo, u svojim Dnevnicima navodi ove riječi: "Trebalo ih sve poslati u Zonu Geto Nuovo koja je poput tvrđave, načiniti pokretni most i

Vanjski izgled sinagoge Grande Scola Tedesca. Nalazi se na trećem katu desnog objekta i prepoznatljiv je samo po nizu od pet lučnih prozora od kojih su dva zazidana.

zazidati otvore na zidovima, i neka imaju samo jedan ulaz...” U ovu je svrhu tako određen otok na kome su se odlagali ostaci materijala iz ljevaonice što je opskrbljivala topove venecijanskih brodova - Geto Nuovo, (od glagola gettare – lijevati, getto – odljev, na venecijanskom dijalektu geto). Tipično italijanski, umekšani izgovor riječi getto (izgovara se đeto) nije baš uspijevao Jevrejima koji su govorili jidiš. Oni su ovu riječ izgovarali “tvrđe”, onako kako je i napisana – geto, i ne sluteći da će u svjetski vokabular unijeti jednu novu, strašnu riječ. Iako su ranije postojale neke druge pretpostavke o etimologiji riječi geto, danas se smatra da je ovo tumačenje njenog porijekla najvjerodostojnije.

Nakon Venecije, getoizacija Jevreja obuhvatila je čitavo apeninsko poluostrvo. Papskom bulom Paola IV iz 1555.godine Cum nimis absurdum naređuje se zatvaranje Jevreja u geta na području čitave papske države. U 16. stoljeću nije bilo niti jednog većeg grada na italijanskom poluotoku koji nije imao zonu za segregaciju svojih Jevreja.

Mletačke Republike jevrejski kulturni objekti nisu se smjeli primjećivati izvana. Tri sinagoge koje se i danas nalaze na trgu Ghetto Nuovo (Scola Tedesca, Scola Canton i Scola Italiana) predstavljaju tako prave skrivene dragulje, remek djela mimetiziranja unutar stambene arhitekture.

Vremenom se pojavljuju raznolike prodavnice i zanatske radnje, jedan teatar, muzička akademija, hotel sa 24 sobe, restoran, pa čak i jedna bolnica. Tako se geto vremenom pretvorio u pravi mali mikrokosmos, u grad u gradu, specifičan melting pot sa šarenilom običaja i tradicija svojih stanovnika koji su u početku govorili raznolike jezike, a tek vremenom usvojili jezik čitavoga grada – veneto (venecijanska varijanta italijanskog jezika). Primjenjujući svoj dobro poznati pragmatizam, Republika je prećutno dozvoljavala Jevrejima da se bave trgovinom i izvan geta – bilo je dovoljno da se aktivnost vodi pod nekim fiktivnim kršćanskim imenom.

GHETO
NOVISSIMO

ŽIVOT U GETU

Prvobitni Jevrejski geto imao je ulaz sa kapijom na kraju mosta koja se dolaskom noći zatvarala i jutrom otvarala. Svi prozori koji su gledali na vanjske kanale bili su zazidani, a stanovnici su sami morali plaćati i troškove straže koja je noću, u čamcima, obilazila okolne kanale.

Kako se broj stanovnika stalno povećavao, a prostor na raspolaganju ostajao isti, pribjegavalo se pregrađivanju stambenih jedinica, a kasnije i nadograđivanju katova minimalne visine, sve do granica statičke izdržljivosti objekata. Tako su građevine geta postale prvi venecijanski “neboderi” dostižući ponekad i osam, devet katova. Jevreji nisu mogli biti vlasnici stanova, nego su za njih plaćali najam upravi grada, a na snazi je bio tzv. ius hazakà, zakon po kojem su sinovi, nakon očeve smrti, mogli preuzeti najam nad stanom.

Ubrzo je svaka zajednica počela da organizuje i svoju sinagogu i u jednom periodu ih je bilo čak devet. Po propisima

Zbog prenapučenosti (podatak iz 1700. godine govori da je u getu živjelo preko 5000 stanovnika!) vlasti mu priključuju i susjednu zonu nekadašnje stare ljevaonice (Ghetto Vecchio), tako da danas imamo paradoks da se najstariji geto nalazi u zoni imena Ghetto Nuovo i obrnuto (povijest nam ponekad pripremi ovakve skrivalice da bi se odbranila od površnosti!). U novoj zoni nikle su dvije velike sinagoge sefardskih Jevreja: Scola Spagnola ili Ponentina, sinagoga španskih Jevreja (od riječi ponente – mjesto zalaska sunca, zapad), i Scuola Levantina (od riječi levante, mjesto izlaska sunca, istok), sinagoga Jevreja koji su dolazili iz Osmanskog carstva. Kasnije je geto priključena još jedna manja zona, na čijoj uličnoj tabli danas piše Ghetto Nuovissimo (najnoviji geto).

KULTURNI ŽIVOT

Uprkos ograničenim uvjetima, kulturni život geta bio je izuzetno bogat i živahan. Dobrim dijelom i zbog prisustva

živopisnih ličnosti koje su plijenile pozornost svih građana Venecije, kao što je bio slavni rabin Leon da Modena na čija su predavanja u Italijanskoj sinagogi redovito dolazili viđeniji venecijanski građani. Ovdje su ponikli i pisci kao Elia Levita i Simone Luzzatto i pjesnikinja Sara Copio Sullam, zvana “pjesnikinja geta”, čiji su literarni salon posjećivali svi značajni venecijanski intelektualci 16. stoljeća. Jedno vrijeme je Venecija bila i svjetski centar jevrejskog izdavaštva. Ovdje je Daniel Bomberg pokrenuo jednu od prvih štamparija knjiga na hebrejskom jeziku. Iz njegove je štamparije izašla 1517. godine prva tzv. Rabinska Biblija – Mikraot Gedolot, a nekoliko godina kasnije i prvi i najstariji komplet talmudskih tekstova, tzv. Babilonski Talmud kao i brojne Haggadot koje su distribuirane po čitavoj Evropi 16. stoljeća. Bombergova štamparija otisnula je oko 230 knjiga na hebrejskom jeziku, a njegovi tipografski standardi i inovacije primjenjivani su kasnije na sva buduća izdanja štampana na ovom jeziku.

“Kada govorimo o getu”, kaže predsjednik venecijanske jevrejske zajednice Paolo Gnignati, “moramo istaći da se radi o primjeru jedne veličanstvene povijesti. Ova gradska četvrt može posvjedočiti čitavom svijetu koliko je značajan bio kulturni i umjetnički utjecaj koji je jevrejska zajednica u interakciji sa društvenom zajednicom iz svog okruženja uspjela da ostvari, uprkos restriktivnim uvjetima koji su joj bili nametnuti”.

Ovakvo promišljanje dijeli i venecijanski rabin Scialom Bahbout: “Zatvoreni u tako skučenim prostorima,” kaže on, “Jevreji nisu izgubili nadu, bili su veoma aktivni, kreirali su kulturu i organizirali se na način da solidarno pomažu one kojima je pomoć bila potrebna. Čak su gradili i prve nebodere u povijesti! Kako kaže Psalam 30: “Nisu dopustili svojim neprijateljima mogućnost da se nad njihovom nesrećom raduju”.

Tek su sa Napoleonovim osvajanjima principi Francuske revolucije o “jednakosti, slobodi i bratstvu” među svim narodima počeli da se primjenjuju i na evropske Jevreje. Jedno po jedno, geta su se zatvarala (ili otvarala! Još jedan jezički paradoks u ovoj priči!), pa tako i venecijanski 1797. godine.

Danas je venecijanski geto jedini evropski geto koji je u potpunosti sačuvao svoju originalnu strukturu, (uz amsterdamski, koji nije zadržao kompletan integritet). Vjeran svojoj kosmopolitskoj tradiciji, i danas predstavlja kglomerat nacija i razolikih tradicija svojih stanovnika, a takođe i mjesto na kojem se susreću raznolike duše jevrejstva danas.

Tri faze u razvoju venecijanskog geta. Najstarija je obilježena žutom bojom (Campo di Ghetto Nuovo) naknadno proširenje plavom (Ghetto Vecchio) i posljednji dodatak (Ghetto Nuovissimo).

PROGRAM OBILJEŽAVANJA 500 GODIŠNJICE VENECIJANSKOG GETA U 2016. GODINI

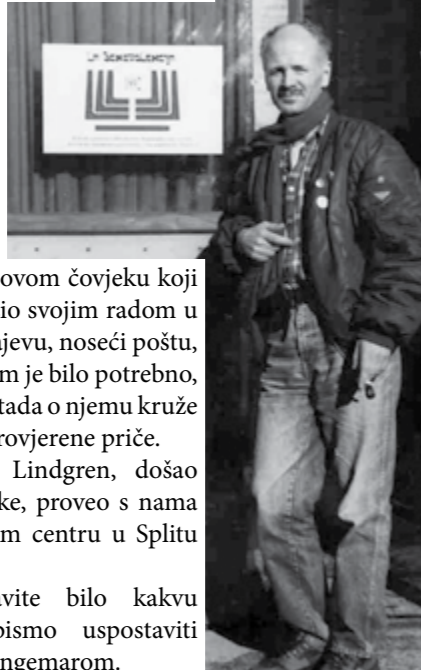
Za ovu veliku godišnjicu pripremaju se tri ključna projekta:

- 1 Izložba “Venecija, Jevreji i Europa 1516 – 2016”, kao rezultat saradnje Naučnog komiteta za povijest geta i Muzeja Venecije koja će biti otvorena na proljeće. Namjera ove izložbe je da prikaže svo bogatstvo odnosa između Jevreja i grada, između Jevreja i civilnog društva, u različitim periodima njihova dugog prisustva u zoni lagune, u zoni regije Veneto, u Europi i na Mediteranu.
- 2 Restauracija, proširenje i modernizacija gradskog Jevrejskog muzeja i tri sinagoge sredstvima koje je prikupila organizacija Venetian Heritage osnovana novembra 2014. godine.
- 3 Veliki koncert u teatru “La Fenice”, tačno na dan 29. marta 2016. godine sa muzičkim programom koji je posebno pripremljen za obilježavanje ovog datuma.

IME I PREZIME	TEKST ZA JEVREJSKI GLAS	IZNOS
SOCIJALNA KOMISIJA		
ALKALAJ JOVANKA	<i>povodom 32. godišnjice smrti mog dragog supruga Salamona Alkalaja</i>	50 KM
VJERSKA KOMISIJA CADIK DANON		
PORODICA VUKOVIĆ, BAKA EMILIJA i MAJKA TATJANA iz Teslića	<i>povodom urađene Bat micve unuke i kćerke Lane</i>	50 KM
BLANKA ATIJAS LEVI iz Šibenika	<i>sjećanje na drage roditelje Bertu i Mihaela i na voljenog brata Jožu</i>	20 KM
JEVREJSKA OPŠTINA		
MILENA, DANIELA i DANIEL MAESTRO sa porodicama	<i>povodom 17 godina od smrti muža i oca Jakice Maestra</i>	100 KM
MARKOVIĆ SPOMENKA	<i>u spomen na majku Rajku Grujičić rođ. Papo i brata Branka Grujičića</i>	50 KM
RAŠO KAMHI s porodicom	<i>sjećanje na dragog brata Morena i drage roditelje Cinu i Davida Kamhija</i>	100 KM
BOHORETA		
MINKA DEBARTOLI	<i>prilog za Bohoretu</i>	20 KM
ZLATA ŠEGO	<i>sjećanje na oca Memes Šaula, majku Memes Blanku, ujaka Mačoro Samuela Sumbula</i>	50 KM

INGEMAR LINDGREN

Da li iko zna bilo šta o ovom čovjeku koji je sve nas mnogo zadužio svojim radom u ratnim godinama u Sarajevu, noseći poštu, novac i sve drugo što nam je bilo potrebno, a nakon rata nestao i od tada o njemu kruže različite, uglavnom neprovjerene priče. On se zove Ingemar Lindgren, došao nam je iz daleke Švedske, proveo s nama u Sarajevu i Logističkom centru u Splitu mnoge ratne dane. Molimo da nam javite bilo kakvu informaciju, voljeli bismo uspostaviti kontakt s gospodinom Ingemarom.

DRUGI O NAMA

“Jevrejski glas”, glasilo Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine (glavni urednik Jakob Finci, odgovorni urednik Pavle Kaunitz) je odličan časopis koji ovaj puta donosi niz zanimljivih članaka, suvremenih tema, problema te analiza i prognoza.

Utoliko se razlikuje od ranijih izdanja koje su bile manje više informativnog karaktera.

Posebni je užitek čitati (preko interneta) časopis “Jevrejski glas” glasilo Jevrejske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Upravo svojim sadržajem, informiranosti, aktualnosti i izborom ovaj časopis je pravo ogledalo života u jednoj zajednici, u njemu su podjednako zastupljene i važne i male i velike općine i mala i velika događanja.

CENDO – Istraživački dokumentacijski centar

Dragi naš Zorane,

Volio si život, volio si Mostar i Mostarce, a volio si i nas tvoje prijatelje iz Sarajeva i cijele Bosne, članove naše malobrojne zajednice.

Volio si nas, a mi smo voljeli tebe, tvoj šeretski osmijeh, tvoju spremnost da budeš prijatelj i da pomogneš svima kojima je pomoć bila potrebna. Bio si i ostao naš Zoka.

Napustio nas je naš Zoran, iznenada, tako naglo da ni sada teško vjerujemo da se više nećemo vidjeti i razgovarati o mnogim stvarima, jer mnogo stvari je bilo uvijek u fokusu njegovog interesovanja.

Gubitak, iznenađan i preran, čovjeka koji je mogao još mnogo da doprinese u radu Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, jer njemu nije nedostajalo volje da radi u opštem interesu, posebno na korektnom međureligijskom dijalogu, dijalogu koji je Mostaru toliko potreban.

Zoran je bio dugogodišnji predsjednik Jevrejske opštine u Mostaru. Za vrijeme predhodnog rata u Bosni i Hercegovini, njegov nesebični angažman da pomogne došao je do punog izražaja. Zoran nije pravio kompromise, želio je pomoći svima, koliko je u tome uspio najbolje govori nagrada koju je dobio, nagrada za građansku hrabrost, kojom je koliko toliko valorizovan i priznat njegov humanistički pristup i rad u okolnostima rata u Mostaru. Mostar i Mostarci će, siguran sam, uvijek pamtiti Zorana, posebno u tom vremenu zla, kada je njegova dobrota pokušavala, a najčešće i uspijevala da zlo potisne dobrim.

Zoran je otišao prerano, u 68. godini života, mnogo će nam nedostajati..

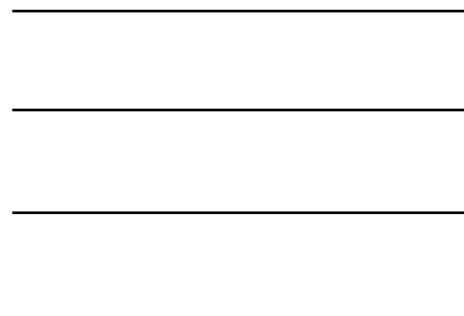
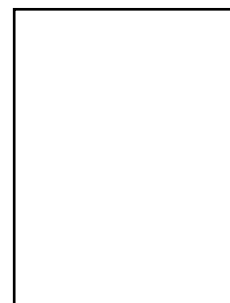
Mi, njegovi prijatelji i ovom prilikom želimo iskazati iskreno saučešće njegovoj supruzi Katici, kćerkama i sinovima, unucima, bratu i drugim članovima mnogobrojne porodice. Teško je naći prave riječi da ih utješimo, ali neka ih tješi činjenica da su imali divnog supruga, oca, brata, djeda. Zoran vas je sve neizmjerljivo volio.

*Dragi Zorane, počivaj u miru u svom Mostaru.
Zihrono livraha.*

Exp.

Jevrejska zajednica
Bosne i Hercegovine
71000 Sarajevo
Hamdije Kreševljakovića 59

*Dragi prijatelji,
Srdačno i iskreno, svim članovima
Jevrejske opštine u Sarajevu
čestitamo HANUKU*

HANUKA LESIMHA

JAKOB FINCI,
*predsjednik Jevrejske zajednice
Bosne i Hercegovine*

BORIS KOŽEMJAKIN,
*predsjednik Jevrejske
opštine u Sarajevu*

2015 / 5776

